МАРКАЗИЙ ОСИЁ ДАВЛАТЛАРИНИНГ САВДО-ИҚТИСОДИЙ ҲАМКОРЛИГИ ИНТЕГРАЦИОН ЖАРАЁНЛАРНИ МУСТАҲКАМЛАШ ОМИЛИ СИФАТИДА

Пулатов Элёр Султанович
Иқтисодий тадқиқотлар ва ислоҳотлар маркази

Аннотация. Ушбу тезисда Марказий Осиё мамлакатлари ўртасидаги савдо-иқтисодий ҳамкорликни кенгайтириш, минтақавий интеграцияни чуқурлаштириш ва иқтисодий дипломатия воситалари орқали барқарор тараққиётни таъминлаш масалалари кўриб чиқилган.

Калит сўзлар: Марказий Осиё, савдо-иқтисодий ҳамкорлик, минтақавий интеграция, иқтисодий хавфсизлик.

Аннотация. В тезисах рассматриваются вопросы расширения торгово-экономического сотрудничества стран Центральной Азии, углубления региональной интеграции и обеспечения устойчивого развития с помощью инструментов экономической дипломатии.

Ключевые слова: Центральная Азия, торгово-экономическое сотрудничество, региональная интеграция, экономическая безопасность.

Abstract. The paper considers how to expand trade and economic cooperation among the Central Asian countries, deepen regional integration and ensure sustainable development through the tools of economic diplomacy.

Keywords: Central Asia, trade and economic cooperation, regional integration, economic security.

Ҳозирги глобал ўзгаришлар ва геоиқтисодий ноаниқликлар шароитида Марказий Осиё минтақаси барқарор ривожланишнинг муҳим марказига айланмоқда. Сўнгги йилларда Ўзбекистон Республикаси томонидан олиб борилаётган фаол ва очиқ ташқи сиёсат туфайли қўшни давлатлар билан ўзаро ишонч муҳити мустаҳкамланиб, савдо-иқтисодий алоқалар сифат жиҳатидан янги босқичга кўтарилди.

Минтақавий хавфсизлик ва барқарорлик кўп жиҳатдан иқтисодий манфаатларнинг уйғунлиги ҳамда товарлар, хизматлар ва капиталнинг эркин ҳаракатланишига боғлиқ. Бу жараёнда қуйидаги йўналишлар асосий туртки бўлиб хизмат қилмоқда:

1. **Ўзаро товар айирбошлаш ҳажмининг ўсиши:** минтақа давлатлари ўртасидаги савдо алоқаларининг фаоллашуви миллий иқтисодиётларнинг рақобатбардошлигини оширишга хизмат қилмоқда.

2. **Саноат кооперацияси ва чегараолди савдоси:** қўшма савдо-логистика марказлари ва эркин савдо зоналарининг ташкил этилиши бизнес

субъектлари учун қулай шароитлар яратиб, қўшилган қиймат занжирларини шакллантирмоқда.

3. **Транспорт-транзит салоҳиятини рўёбга чиқариш:** минтақанинг геостратегик жойлашувидан келиб чиқиб, янги транспорт коридорларини ривожлантириш ва логистика харажатларини камайтириш орқали иқтисодий хавфсизлик мустаҳкамланмоқда.

Ҳамкорликнинг институционал асосини мустаҳкамлашда давлат раҳбарларининг Марказий Осиё Маслаҳат учрашувлари (2018 йилдан), иқтисодий форумлар ва ҳукуматлараро комиссиялар муҳим ўрин тутади. 2022 йилда имзоланган Марказий Осиёнинг XXI асрдаги ривожланиши йўлидаги ҳамкорлик, дўстлик ва яхши қўшничилик тўғрисидаги шартнома минтақавий ҳамкорликнинг ҳуқуқий асосини кучайтирди. Бундай механизмлар ишонч муҳитини яратиб, иқтисодий келишувларни амалий лойиҳаларга айлантириш имконини беради.

Назарий жиҳатдан иқтисодий интеграциянинг чуқурлашуви савдо ва инвестицияларни кенгайтириш, миқёс самарасидан фойдаланиш ҳамда ўзаро иқтисодий боғлиқликни ошириш орқали ҳамкорлик қилувчи давлатлар учун низолар «нархини» оширади [1; 2]. Шу сабабли иқтисодий ҳамкорлик минтақавий хавфсизликнинг асосий омилларидан бири сифатида қаралади, иқтисодий дипломатия эса бу жараённи мувофиқлаштириш воситаси бўлиб хизмат қилади [3].

Шу билан бирга, интеграцияни чуқурлаштиришга бир қатор тўсиқлар таъсир қилмоқда: божхона ва чегара жараёнларининг мураккаблиги, нотариф тўсиқларнинг сақланиб қолиши, транспорт инфратузилмасининг нотекис ривожланганлиги, ташқи савдо тузилмасининг ўхшашлиги (хомашё йўналишининг устунлиги), сув ва энергетика соҳасидаги масалалар. Бу омиллар минтақа ичидаги ўзаро савдо салмоғини чеклайди ва ташқи шокларга таъсирчанликни оширади.

Таҳлил асосида қуйидаги таклифлар илгари сурилади: биринчидан, божхона операцияларини рақамлаштириш ва «Ягона дарча» тизимларини ўзаро интеграция қилиш; иккинчидан, қўшма савдо-логистика хаблари ва саноат кооперацияси лойиҳалари портфелини шакллантириш; учинчидан, транспорт-транзит йўлакларини диверсификация қилиш ва тариф сиёсатини мувофиқлаштириш; тўртинчидан, қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат хавфсизлиги соҳасида ягона минтақавий прогнозлаш ва агрологистика тизимини яратиш; бешинчидан, учинчи мамлакатлар бозорларига минтақавий брендлар остида чиқиш механизмларини ишлаб чиқиш; олтинчидан, минтақавий ҳамкорлик натижаларини баҳолашнинг ягона кўрсаткичлар тизимини (ички савдо улуши, транзит ҳажми, чегарадан ўтиш вақти) жорий этиш.

Хулоса қилиб айтганда, Марказий Осиё давлатлари ўртасидаги савдо-иқтисодий ҳамкорликни янада чуқурлаштириш божхона тартиб-таомилларини рақамлаштириш, тўсиқларни бартараф этиш ҳамда минтақавий масштабдаги қўшма инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш орқали минтақада барқарор хавфсизликни таъминлашнинг энг муҳим кафолати бўлиб хизмат қилади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Balassa B. The Theory of Economic Integration. — Homewood, IL: Richard D. Irwin, 1961.
2. Keohane R. O., Nye J. S. Power and Interdependence: World Politics in Transition. — Boston: Little, Brown, 1977.
3. Okano-Heijmans M. Conceptualizing Economic Diplomacy // The Hague Journal of Diplomacy. — 2011. — Vol. 6, No. 1–2. — P. 7–36.
4. Pomfret R. The Central Asian Economies since Independence. — Princeton: Princeton University Press, 2006.

TA’LIM JARAYONIDA INNOVATSION YONDASHUVLARNING AHAMIYATI